

Kimi beşerî sistemler malı kişinin tekeline vermiş, 'mal kişindir, istediği gibi kazanır ve istediği gibi harcar' demiştir. Kimisi de 'mal devletindir, kişiler devlet için kazanır ve devlet için harcarlar' diyerek ferdî mülkiyeti tümünden reddetmişlerdir. İslâm'a göreyse mal Allâh'ındır. Onun asıl sâhibi Yüce Yaratıcıdır. Dolayısıyla mü'min, malı Allâh'ın ölçülerine göre kazanır/edinir ve yine aynı ölçülere göre harcar/tüketir.

Mallar, Yüce Rabbimizin bizlere nimetidir. Onlar sâyesinde dünyâ işlerimizi görür, ihtiyaçlarımızı karşılar. Bunun için insan, mala düşkün/meyilli yaratılmıştır. Bu sebeple de ona, meyledilen anlamına mâl denmiştir. Nimet, sâhibine şükrü ister. Gerçek anlamda şükür ise malın nimet olduğunu farketmek, onun asıl sâhibini bilmek ve onu asıl sâhibinin ölçüleri doğrultusunda kazanıp harcamakla mümkündür.

Mallar bize Yüce Rabbimizin emânetidir. Zîrâ mülkün asıl sâhibi Yüce Allah'tır. O, kullarını sınamak için, birbirlerine işlerini gördürmek için onlara farklı miktarlarda vermiş, kimini zengin kılarak, kimini de yoksul bırakarak sınava tâbî tutmuştur. Allah rızıkta kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur.1 Sâhip olduklarımızın bizde emânet olması bize iki şeyi hatırlatır: Emânet her zaman elimizden alınabilir. Emânet sâhibi, bir gün gelecek bizlere verdiği emânetinden bizleri sorgulayacaktır.

Mal imtihan aracıdır. Biliniz ki mallarınız ve evlatlarınız imtihan aracıdır.2 Onlar bize Rabbin Rızâsını ve Cennetini de kazandırabilir; Rabbin gazabına uğramamıza ve cehennemi boylamamıza da sebep olabilir. Yâni mallar ve evlatlar bizim dünyâ âhiret cennetimiz de olabilirler, cehennemimiz de. Kur'ân onların bizim dünyâ ve âhirette cennetimiz olmasını ister ve

bunun için bize yol gösterir. Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp öldüren ve öldürülen mü'minlerin canlarını ve mallarını Tevrat, İncil ve Kur'ân'da söz verilmiş bir hak olarak cennete karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse, yaptığınız alışverişe sevinin; bu büyük başarıdır.³

Bize ilahî imtihanı kazandıracak olan çocuklarımız, göz aydınlıklarımız ve gönül rahatlıklarımız olurlar. Bizi cehenneme sürükleyen çocuklarımız ise gönül yarası, iç sıkıntısı, huzursuzluk ve stres sebebi olurlar. Sâhip olduğumuz mallarımız da öyle. Onlar helâl yollardan kazanılır ve helâl yollarda harcanırsa bize huzur verir, berekete ermemize sebep olur. Haram yollarda ve yerlerde elde edilip harcanırsa o zaman da iç sıkıntısına, bereketsizliğe, şer ve belâların üzerimize gelmesine sebep olur. Hz. Süleyman'ların sâhip oldukları dünyâlar dolusu vâriyet onların dünyâda izzet ve devlete nâil olmalarına, âhirette ise Rızâyâ ermelerine ve cenneti kazanmalarına sebep olurken Kârunların sâhip olduğu mallar onların dünyâda helâk olmalarına, âhirette gazab ve azâba düçar olmalarına neden olmuştur.

Allah yolunda harcanmayan mallar, cehennem ateşiyle sâhiplerinin dağlanmasına sebep olacaktır. Zâten bir mal helâl yolda harcanmıyorsa, meşrû yollarda ve hayır hasenâta sarf edilmiyorsa bu onun haram yollardan elde edildiğinin bir göstergesidir. Şimdi şu âyetleri okuyalım:

Ey inananlar! Hahamlar ve rahiplerin çoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler. Allah yolundan alıkoyarlar. Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenlere can yakıcı bir azâbı müjdele. Bunlar cehennem ateşinde kızdırıldığı gün alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak, "Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir; biriktirdinizi tadın" denecek.⁴

Ticâret Kavramı

Kur'ân'da ticâret kavramı 9 kere geçer. Bunların çoğunda bu kavram⁵ dünyâdaki karşılıklı rızâ ile yapılan alışverişler ve bu alışverişlerin meşrû' çerçevede olmasını belirleyen temel esaslar için kullanılmıştır. Bâzı âyetlerde ise âhîret kazanımı için mânevî anlamda kullanılmıştır.⁶

Sözelimi şu âyette dünyâ ticâretinin hayırlı amellere engel olmaması gereği üzerinde durulmuştur: "Onları ne bir ticâret ne de bir alışveriş Allâh'ı anmaktan, namazı ikaame etmekten alıkoyar.."7

İştirâ Kavramı

Takas etmek, satın almak anlamına gelen iştirâ kökü pek çok âyette⁸ geçer. Bunların bir kısmı dünyevî alışverişler için kullanılmıştır⁹ ancak çoğunda hidâyet-dalâlet, mağfiret-azâb, îman-küfür, âhîret-dünyâ, Allâh'ın âyetleri-dünyâlık değişimi için kullanılmıştır. Söz konusu âyetlerin birinde şöyle buyrulur: "Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar, Allah yolunda savaşmışlar, ölmüşler ve öldürülmüşler.."10

Dikkat edilirse âyette büyük bir ticâretten söz ediliyor. Bir alım satım, hem de kârlı bir alışveriş. Öyle bir alışveriş ki, alıcı durumunda olan Yüce Allah, satıcı durumunda olan ise mü'minler. Aslında sâhip olunanların asıl sâhibi, alıcı durumunda olan Yüce Allâh'ın bizzat kendisi. Ancak O, kullarına bahşettiği nimetleri onlardan satın almak istiyor. O'nun bu ticâret ilânına gönülden kulak veren mü'minler mallarını ve canlarını satışa çıkarıyorlar. Bunun kazanımı, karşılığı ise cennettir, işte gerçek anlamda kazanç budur.

Bey' Kavramı

Satın alma, alışveriş anlamına gelen bey' kavramı da Kur'ân'da 8 kere¹¹ geçmektedir. Bu âyetlerde kavram, hiçbir alışverişin olmadığı kıyâmet günü bahsedilirken kullanıldığı gibi dünyevî alışverişler için de kullanılmıştır.

Ey îmân edenler! Kendisinde artık hiçbir alış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyâmet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zâlimlerdir.¹²

Hayat düstûrumuz Kur'ân, malı nasıl kazanıp nasıl harcayacağımıza dâir temel ilkeler koyar.

Bunlardan bir kısmı şöyledir:

Ey İnananlar! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rızâ ile yapılan ticâretle yiyin, haram ile nefsinizi mahvetmeyin. Allah şüphesiz ki size merhamet eder. Bunu kim aşırı giderek haksızlıkla yaparsa, onu ateşe sokacağız. Bu, Allâh'a kolaydır.¹³

De ki: “Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabânız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticâret, hoşunuza giden evler sizce Allah'tan, peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevgili ise, Allâh'ın buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah fâsik kimseleri doğru yola erdirmez.”¹⁴

Allah alışverişi helâl, fâizi haram kıldı.¹⁵

Ey İnananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız... Borç büyük veya küçük olsun onu süresiyle berâber yazmaya üşenmeyin; bu, Allah katında en doğru, şahitlik için en sağlam ve şüphelenmenizden en uzak olandır. Ancak aranızdaki alışveriş peşin olursa onu yazmamanızda size bir sorumluluk yoktur. Alışveriş yaptığınızda şahit tutun. Kâtibe de şahide de zarar verilmesin; eğer zarar vererseniz o zaman doğru yoldan çıkmış olursunuz. Allah'tan

sakının, Allah size öğretiyor; Allah her şeyi bilir.16

Âyetlerden ilk bakışta çıkarabileceğimiz mesajlar özetle şöyledir:

Yüce Allah, karşılıklı rızâ ile alışverişi helâl kılmıştır. Rızâ pazarlığı ile alışveriş helâldir. Terlemeden, emek sarf etmeden kazanma demek olan fâiz ise her türlüyle haramdır.

Ticâret bir araçtır, asla amaç hâline getirilmemeli ve bizleri Allâh'ı anmaktan, O'nun ölçülerine göre hareket etmekten alıkoymamalıdır.

Kullarına rahmeti sonsuz olan Yüce Rabbimiz, alışveriş usûl ve âdâbını da belirlemiştir. Kitâbında, özellikle insanların ticâret yaparken karşılaşılabilecekleri problemlere dikkat çekerek borçlanma ve borçları yazma usûlünü de açıklamıştır.

Peygamber olmadan önce ticâretle meşgûl olan Peygamberimiz (sav) de helâl ticâret konusunda bizlere temel ölçüler belirlemiştir. O, doğru dürüst ticâret adamının Peygamberler,

sıddîklar ve şehidlerle berâber olacağını17 belirtmiştir.

Gerçek Müslüman; kendisine bahşedilen malı nimet ve emânet gören, onu şükür ve kulluk aracı olarak kullanan, helâl ve meşrû dâire içerisinde onu kazanıp harcayan, malıyla da Yüce Rabbin rızâsını ve cenneti kazanmaya çalışan kimsedir.

Dipnotlar:

1. 16 Nahl 71.

2. 8 Enfal 28.

3. 9 Tevbe 111.

4. 9 Tevbe 34-35.

5. Bkz. 2 Bakara 282, 4 Nisa 29, 9 Tevbe 24, 24 Nur 37, 62 Cuma 11.

6. 2 Bakara 16, 35 Fâtır 29, 61 Saf 10-11.

7. 24 Nûr 37.

8. Bkz. 2 Bakara 16, 41, 79, 86, 90, 102, 174, 175, 207...

9. 5 Maide 106, 12 Yusuf 20, 21.

10. 9 Tevbe 111.

11. Bkz. 2 Bakara 254, 275; 9 Tevbe 11; 14 İbrahim 31; 24 Nûr 37; 62 Cuma 9.

12. 2 Bakara 254.

13. 4 Nisa 29-30.

14. 9 Tevbe 24.

15. 2 Bakara 275.

16. 2 Bakara 282.

17. Tirmizî, Büyü' 4.